

Spre un nou Război Rece? Un decalog și o dezbatere

București, 1 martie 2022

James Baker, secretarul de stat american care a gestionat contextul prăbușirii URSS și a reunificării germane (3 octombrie 1990), inclusiv a extinderii NATO și UE pe teritoriul fostei Republici Democrate Germane, nota, în memoriile sale, apropo de succesul diplomatic uriaș al Vestului: „în fiecare mare victorie, se află depuse semințele problemelor ulterioare”.

După mai bine de 30 de ani de la implozia URSS și victoria Occidentului în Războiul Rece, acele probleme sugerate de diplomatul american țâșnesc la suprafață, violent, abundent și neverosimil. Negocierea începută la finele anului 2021 dintre Statele Unite (NATO și OSCE) și Rusia a fost generată de o realitate obiectivă, și a fost de salutat, căci masa diplomatică trebuie să fie locul unde se pot obține rezultate rezonabile, acceptate de ambele părți. Din păcate, negocierile au eșuat, iar Federația Rusă a arătat că preferă, în locul dialogului, războiul. Și neverosimilul s-a produs: în anul 2022, suntem martorii invaziei militare a unui stat european, suveran și independent.

În fața acestor evoluții dramatice și pe care le credem de mult apuse, facem câteva precizări necesare, ca premise pentru o dezbatere mai amplă:

1. Indiferent de rezultatul acestui război, o confruntare între Occident și Federația Rusă, de tip Război Rece, similară cu cel care s-a încheiat acum 30 de ani, pare că se redeschide violent. Cât va dura, nu știm, și nici formele specifice; știm doar că provocarea este evidentă. Federația Rusă a invadat un stat recunoscut de ONU, fără motiv și fără nicio justificare credibilă, amenințând, în plus, Occidentul cu arma nucleară. Un război fierbinte, tragic și dramatic, se petrece sub ochii noștri. În urma unor negocieri, cele care încheie de fiecare dată un război, se va desena viitoarea configurație regională, așezată sub spectrul unui potențial Război Rece.
2. Istoria primului Război Rece este deja scrisă. Victorioasă a fost tabăra occidentală, pentru că ea a avut, pe termne lung, *supremația morală*, *supremația economică* și *supremația tehnologică*. Dar, dincolo de aceasta, a mai avut ceva: *conștiința de sine și de grup*, capacitatea de a identifica limpede și fără echivoc cine este „prietenul” și cine este „adversarul”. Pe baza acestei asumări limpezi, și pe reziliența occidentală bazată pe superioritatea menționată mai sus, Vestul a triumfat atunci împotriva „Imperiului Răului” și a domintat net următorii 30 de ani. Această conștiință comună și capacitatea de a identifica „pretenii” și „adversarii” ne-a lipsit însă după căderea URSS, când am crezut că „Istoria s-a sfârșit” și „adversarii” ne vor deveni, treptat, „prieteni”. Nu a fost așa. Războiul din Ucraina ne arată limpede că abordarea Occidentului (UE și NATO) față de Federația Rusă nu a fost cea mai judicioasă. La o scară mai mare, în 2005, un adjunct de secretar de stat din America, Robert

Zoellick, credea că, ținută aproape, implicată în toate organizațiile mondiale, ademenită prin comerț și investiții, China va deveni „*responsible stakeholder*”. În timp, s-a dovedit că abordarea a fost un eșec, China a prosperat vertiginos în ultimii ani, iar relația cu Occidentul a devenit în acest moment, la nivelul UE, de „rivalitate sistemică” („*an economic competitor and a systemic rival*”). Așa s-a petrecut și cu Federația Rusă. Decenii de cochetare cu Moscova, lipsa unei abordări globale, coerente și unitare nu au produs o viziune europeană coerentă, ci atitudini disparate față de Federația Rusă, de la activismul francez îngăduitor („Europa de la Atlantic la Urali”), la geopolitica economică a Germaniei sau conjuncturismul – la limita trădării – al Ungariei. Trăim astăzi un moment istoric din acest punct de vedere, în care Vestul unit (SUA, UE, NATO), catalizat de rezistența eroică a Ucrainei și de exemplul președintelui său, Vladimir Zelenski, acționează coerent și unitar. Asistăm la un veritabil „*Make Europe great again!*”

3. Indiferent de rezultatele imediate ale acestui război și indiferent de sancțiunile aplicate, Federația Rusă („regimul Putin”) nu va succomba, strivită de propria greutate, imediat. Va urma o perioadă în care *europenii vor trebui să rămână în continuare uniți, indiferent de costurile eventualelor retorsiuni economice ale Federației Ruse, care ne vor afecta, în măsuri diferite, pe toți*. Testul acesta de reziliență trebuie dat și trecut, căci numai așa victoria proiectului occidental, inclusiv în termeni de valori, poate fi asigurată în această confruntare care merge dincolo de soarta Ucrainei.
4. Geografia Războiului Rece a avut punctele sale de tensiune, dar a fost stabilizată într-un mod reciproc acceptabil prin Actul final de la Helsinki din 1975. Astăzi, acest tip de documente sunt călcate în picioare. Cum se va redesena geografia securității de aici înainte? Aceasta este întrebarea. Căci invazia rusă asupra Ucrainei deschide o zonă vastă de destabilizare și insecuritate, din Estonia până în Turcia, din Polonia până în România. Atâta timp cât va dura, prezența amenințătoare a Rusiei va fi percepută de Ucraina și de vecinii Ucrainei ca provocatoare și inacceptabilă și, pentru unii, ca o amenințare directă la adresa propriei securități. Pe fondul acestei dinamici schimbătoare, cum bine s-a observat, *ordinea în Europa va trebui concepută de aici înainte în primul rând în termeni militari*. O asemenea evoluție – *Security-First approach* – riscă să minimalizeze instituțiile nemilitare precum UE, în detrimentul celor care furnizează securitate militară.
5. Ideea „autonomiei strategice” europene iese din scenă, cel puțin pe termen scurt și mediu. Dacă în vreme de pace sau cu războiul petrecut undeva departe, dincolo de frontierele noastre, problematica securității militare era un subiect mai degrabă abstract, acum acesta a devenit real. Consecințele sunt multiple, căci devin acum esențiale instanțele „purtătoare de armă”, deci capabile să protejeze. Mai concret, America sau NATO capătă prevalență, în detrimentul unor instituții redutabile pe timp de pace, performante economic și în termen de „soft power”, precum Uniunea

Europeană. Acestea din urmă nu își pierd relevanța, dar nu mai pot acționa singure. Așa cum, de aici înainte, influența Berlinului nu mai este suficientă (Germania nu este o putere militară), ci e nevoie și de Franța sau Marea Britanie, ca puteri militare și nucleare, pentru a completa vocea și prestația europenilor. Și este nevoie, în primul rând, ca *America să rămână angajată în Europa*.

6. „*One flank, one enemy, one army*”. Războiul declanșat de Rusia ne indică, într-un mod indiscutabil, că Flancul Estic al NATO devine esențial. Flancul Estic, în primul rând sudul flancului estic (regiunea Mării Negre), trebuie asigurat corespunzător în urma evoluțiilor militare la care asistăm, iar vechile „înțelegeri”, inclusiv acorduri între NATO și Federația Rusă vor trebui reevaluate. Este, probabil, *nevoie de baze militare permanente în regiune, pentru a asigura cu adevărat ceea ce militarii numesc „descurajare”*. Invazia rusească în Ucraina este un semnal că prezența militară efectivă a aliaților pe flancul estic trebuie reevaluată și așezată pe baze permanente.
7. Dincolo de măsurile de retorsiune adoptate, la unison, de către SUA și UE, rămân impresionante atitudinile individuale, ale diverselor entități nestatale care și-au arătat solidaritatea cu eforturile și suferințele bravilor cetățeni ucraineni. Un cuvânt special trebuie transmis românilor de la frontiera cu Ucraina care, fără imbold „de la centru” și, uneori, fără sprijin, și-au unit eforturile și resursele pentru a reacționa prompt la drama ucrainenilor aflați sub amenințarea războiului. Refugiații au găsit în România căldura și umanitatea de care aveau nevoie. Cuvântul de ordine a fost unul singur – *omenia* –, în numele căreia românii s-au mobilizat exemplar. Cinste lor, și tuturor actorilor economici sau civici care au pornit această superbă bătălie în numele *omeniei, al respectului, al dragostei față de aproapele nostru*. Românii au dat o lecție de creștinism autentic zilele acestea, lecție care nu a trecut niciunde neobservată.
8. Românii din Ucraina devin, în aceste momente, mai mult chiar decât co-naționali. Cei peste 400.000 de români care trăiesc în țara vecină nu sunt doar frații noștri, dar și *un veritabil cordon de legătură indestructibil între București și Kiev*, dintre România și Ucraina. În aceste momente, în care legăturile cu bravii cetățeni ai Ucrainei sporesc vertiginos, prezența românilor de acolo este un atu în plus pentru București și Kiev, așa cum este și prezența minorității ucrainene din România – și această legătură profundă trebuie exprimată și exploatată mai profund de aici înainte.
9. O altă temă readusă în discuție de această invazie este Republica Moldova. Chestiunea este, pentru România, nu doar cea mai importantă problemă de politică externă, ci și *o miză majoră a proiectului național*. Evenimentele recente au arătat că, din nefericire, cu excepția integrării în NATO, nu există în acest spațiu vreo soluție de securitate reală. Așa zisa „neutralitate” a Republicii Moldova (cu prezența ilegală a trupelor rusești pe teritoriul acesteia) nu e garantată de nimeni și, pe fond,

inoperantă. În actualele condiții, când problema securității se pune într-un mod imperios, România ar trebui să pornească o dezbatere națională, împreună cu voci civice sau politice de dincolo de Prut, despre *cum se poate asigura mai eficace securitatea celui de-al doilea stat românesc*.

10. Pe termen scurt și lung, misiunea Occidentului este de a se proteja de Federația Rusă, dar și de a evita o confruntare nucleară cu aceasta. Invocarea unei potențiale amenințări nucleare din partea Moscovei trebuie condamnată fără ambiguitate de Consiliul de Securitate al ONU și de către toate puterile nucleare, inclusiv China și India, pentru că *simpliciter* *emiterea a unei amenințări nucleare este inacceptabilă*. Dar, în același timp, *tocmai* pentru că raționalitatea nu pare să mai fie dominantă gândirii strategice ruse astăzi, canale de comunicare cu Federația Rusă, la nivel inferior, cel puțin, trebuie prezervate (după modelul Războiului Rece). Escaladarea inevitabilă a conflictului Occident–Rusia nu trebuie să pună față în față pe teatrele de operațiuni două puteri nucleare și nu trebuie să ducă până la o posibilă confruntare de acest tip.

Prof. univ. dr. Dan Dungaciu

Directorul Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale „Ion I. C. Brătianu“